

DOĞU TÜRKİSTAN DİRENİŞİNDE KADIN KİMLİĞİ VE NAZİĞİM (NUZUGUM) HİKÂYESİNİN ÖNEMİ*

(Araştırma Makalesi / Research Article)

Rümeyşa AYDOĞDU**

Geliş Tarihi: 05.03.2025

Kabul Tarihi: 10.06.2025

Öz

Bu çalışma, Doğu Türkistan'daki direniş hareketlerinde kadın kimliğinin önemini ve Nuzugum'un Uygur kültürel direnişindeki sembolik rolünü derinlemesine analiz etmektedir. Tarihsel süreçte kahramanlık anlatıları, toplulukların kimliklerini koruma, kültürel miraslarını yaşatma ve bağımsızlık mücadelelerini sürdürme gibi kritik işlevler üstlenmiştir. Bu bağlamda, Uygur halkının hafızasında köklü bir yere sahip olan Nuzugum, yalnızca bireysel bir kahramanlık figürü değil, aynı zamanda kolektif hafızayı besleyen ve Uygurların kimlik bilincini güçlendiren bir sembol olarak görülmektedir. Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki baskıcı politikaları, Uygur halkının kolektif hafızasında derin izler bırakmış ve kimlik bilincini pekiştiren figürlerin önemini arttırmıştır. Nuzugum'un trajik ancak direniş dolu öyküsü, Uygur kadınlarının özgürlük mücadelesindeki yerini vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda günümüz Uygur kadınları için de bir ilham kaynağı olmuştur. Kültürel mirasın sözlü ve yazılı geleneklerle aktarılmasında Nuzugum'un hikâyesi, yalnızca edebî bir motif değil, aynı zamanda kimliğin yeniden inşa sürecinde kritik bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada, Uygur kadınlarının tarih boyunca süregelen direniş süreçlerindeki toplumsal ve kültürel rolleri ele alınarak Nuzugum'un hikâyesinin çağdaş Uygur kimlik inşasındaki yeri incelenecektir. Hem tarihî bir figür hem de kolektif hafızadaki yeriyle Nuzugum'un Uygur toplumsal mücadelesindeki önemi vurgulanarak kadın kahramanların kültürel direnişteki etkisi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Türkistan, Nuzugum, Kültürel Direniş, Uygur, Özgürlük Mücadelesi.

THE ROLE OF WOMEN'S IDENTITY AND THE NUZUGUM STORY IN THE EAST TURKESTAN RESISTANCE

Abstract

This study deeply analyzes the importance of female identity in resistance movements in East Turkestan and the symbolic role of Nuzugum in Uyghur cultural resistance. Historically, heroic narratives have undertaken critical functions such as preserving the identities of communities, keeping their cultural heritage alive, and continuing their struggle for independence. In this context, Nuzugum, who has a deep-rooted place in the memory of the Uyghur people, is seen not only as an individual heroic figure, but also as a symbol that nourishes the collective memory and strengthens the identity consciousness of the Uyghurs. China's oppressive policies on East Turkestan have left deep marks in the collective memory of the Uyghur people and increased the importance of figures that strengthen the identity consciousness. Nuzugum's tragic yet resisting story has not only emphasized the place of Uyghur women in the struggle for freedom, but has also become a source of inspiration for today's Uyghur women. In the transmission of cultural heritage through oral and written traditions, Nuzugum's

* Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: 16437

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: rumeysha.aydogdu@outlook.com
Orcid: 0000-0002-4750-4789

story should be evaluated not only as a literary motif, but also as a critical element in the process of identity reconstruction. This study will examine the social and cultural roles of Uyghur women in the resistance processes throughout history and the place of Nuzugum's story in the construction of contemporary Uyghur identity. The importance of Nuzugum, both as a historical figure and as a place in collective memory, in the Uyghur social struggle will be emphasized and the impact of female heroes in cultural resistance will be revealed.

Keywords: East Turkestan, Nuzugum, Cultural Resistance, Uyghur, Freedom Struggle.

Giriş

Halkların tarihsel hafızasında kahramanlık anlatıları, özellikle esaret altındaki toplumlar için bağımsızlık mücadelesinin güçlü birer simgesi hâline gelmiş ve kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol oynamıştır (Anderson, 1983:21). Bu tür destanlar, toplumların kolektif hafızasında yer edinerek özgürlük ideallerini kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Türk tarihinde de bağımsızlık arayışını ve direniş ruhunu yansıtan pek çok kahramanlık destanı bulunmaktadır. Ergenekon Destanı, Türklerin yeniden doğuşunu ve özgürlük mücadelesini anlatırken Kürşat ve kırk çerisinin Çin sarayına düzenlediği baskın, esarete karşı bireysel ve toplumsal direnişin önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde Kırgızların Çinlilere ve diğer kavimlere karşı verdiği mücadelenin anlatıldığı Manas Destanı da bağımsızlık idealinin destansı bir ifadesi olmuştur.

Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti'nin baskısı altında yaşayan Uygur halkı için bu tür kahramanlık anlatıları, kültürel mirasın bir parçası olarak varlığını sürdürmekte ve kolektif hafızada direnişin simgesi olarak yer almaktadır. Bu bağlamda, Uygur edebiyatında önemli bir yer tutan Nuzugum Destanı, halkın özgürlük mücadelesinin en güçlü anlatılarından biri olarak öne çıkmaktadır. Geniş kitleler tarafından bilinen ve millî kahraman olarak kabul edilen Nuzugum'un hikâyesi, Uygur halkının esaret altındaki varoluş mücadelesini de temsil etmektedir (Gültekin, 2013:46). Bu destan, Uygur Türklerinin direniş azmini, bağımsızlık idealini ve özgürlük tutkusunu canlı tutarak tarihsel hafızanın korunmasına katkı sağlamaktadır (Gladney, 1999:268).

19. yüzyılın başlarında Çin'in Doğu Türkistan üzerindeki hâkimiyet kurma girişimleri, bölgede giderek artan baskı ve asimilasyon politikalarını beraberinde getirmiştir. Uygur halkının kimliğini hedef alan bu politikalar, kültürel ve toplumsal yapıyı derinden sarsarak halkın yaşamına doğrudan müdahalede bulunmuş ve onların varlığını tehdit eden ağır uygulamaları içermiştir (Hall, 1996:78). Bu bağlamda, Nuzugum'un hikâyesi bireysel bir direniş olmaktan çok Uygur halkının özgürlük mücadelesinin sembolü hâline gelmiştir. Hoten bölgesinde doğan Nuzugum¹, özgürlüğüne düşkün, geleneklerine bağlı bir toplumun içinde yetişmiştir. Ancak Cihangir Hoca İsyanı'nın bastırılmasının ardından Çinli askerler tarafından ele geçirilen bölgede, ailesiyle birlikte esir alınmış ve hayatı köklü bir değişime uğramıştır. Kendisine zorla dayatılan evliliği reddeden Nuzugum, Uygur kimliğini savunarak özgürlüğü için mücadele etmiş ve direnç göstermiştir (Smith, 1991).

Nuzugum'un mücadelesi, şahsi bir başkaldırı olmanın ötesine geçerek Uygur halkının kimliğini ve kültürel varlığını koruma iradesinin bir simgesi olmuştur. Kaçma girişimi sırasında yakalanan Nuzugum, gösterdiği cesaret ve kararlılık nedeniyle ölüm cezasına çarptırılmıştır (Dwyer, 2005). Ancak bu trajik son, bir bireyin kaybı olarak değil, Uygur halkının bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin güçlü bir nişanesi olarak kolektif hafızaya

¹ Asıl adı Çolpangül olan Naziğim, kimi kaynaklarda "Nuzugum" veya "Nazugum" olarak da isimlendirilmektedir. Bu isim farklılıkları, Uygurcadan çeşitli transliterasyon sistemlerine yapılan aktarımlardan kaynaklanmaktadır. "Naziğim" kelimesi, Uygur edebiyatında ve halk anlatılarında "sevgili, nazik, zarif" anlamlarında kullanılan bir ifadedir. Nuzugum'un isminin, onun genç yaşta güzelliği, asaleti ve direniş ruhuyla halkın hafızasında özel bir yer edinmesinden dolayı bu şekilde anıldığı düşünülmektedir.

kazınmıştır (Gillespie, 2011). Onun adı, halk arasında yaşatılmaya devam ederken edebiyat ve kültürel anlatılar içinde önemli bir yer edinmiştir (Anderson, 1983). Nuzugum Destanı'nın halk edebiyatındaki yeri, tarihsel olaylarla bağlantısı ve kolektif hafızadaki önemi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da (Smith, 1991:72; Thum, 2014:114), kadın kahramanların kültürel ve toplumsal işlevleri üzerine derinlemesine analizlerin sınırlı kaldığı görülmektedir (Dwyer, 2005:59). Bununla birlikte, Uygur destan geleneği, halk edebiyatının kültürel hafızayı şekillendirmedeki rolünü gözler önüne sermeye devam etmektedir.

Nuzugum'un hikâyesine dair akademik çalışmalar, genellikle onun bireysel kahramanlık mücadelesi, trajik sonu ve Uygur halkının Çin işgaline karşı direnişinin bir sembolü olması üzerinde durmuştur. Bu çerçevede ele alınan ilk önemli eser, Gardner Bovingdon'un "The Uyghurs: Strangers in Their Own Land" (2010) adlı çalışmasıdır. Ancak bu kitapta Uygurların ulusal kimlik inşa süreçleri ele alınırken Nuzugum'un Uygur halkının direniş kültüründeki sembolik rolü yeterince işlenmemiştir. Benzer şekilde kimlik üzerine önemli bir çalışma olan Kara Abramson'un "Gender, Identity and the Story of Nuzugum" (2012) adlı eseri, Nuzugum anlatısını Uygur kimliği bağlamında ele alarak değerli bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte, bu anlatının halk arasında nasıl bir direniş sembolüne dönüştüğüne dair çözümlemeler daha sınırlı kalmıştır. Uygur tarihine dair kapsamlı bir inceleme sunan Rian Thum'un "The Sacred Routes of Uyghur History" (2014) adlı eseri ise Uygur kimliğinin oluşumunda dinî ve kültürel hafızanın rolünü ayrıntılı biçimde ele alırken Nuzugum gibi direniş figürlerinin kolektif bellek içerisindeki konumuna yalnızca sınırlı ölçüde yer vermektedir. Aynı şekilde, Dolkun Kamberi'nin "Uyghurs and Uyghur Identity" (2015) adlı çalışması da Uygur kimliğini geniş bir perspektiften ele almasına rağmen, Nuzugum'un özgürlük ve kimlik mücadelesindeki özgün rolüne dair detaylı bir analiz sunmamıştır. David D. Brophy'nin "Uyghur Nation: Reform and Revolution on the Russia-China Frontier" (2016) adlı kitabında Uygur kimliğinin tarihsel gelişimi ayrıntılı biçimde ele alınmış ancak Nuzugum gibi bireysel direniş figürlerine sınırlı bir yer ayrılmıştır. Yakın tarihli çalışmalara gelince Erhan Solmaz'ın "Uygur Destan Dünyasının Kadın Kahramanları" (2019) adlı makalesi de bu konuyu ele almıştır. Solmaz, Uygur destanlarında kadın kahramanların cesaret, fedakârlık ve kahramanlık gibi niteliklerle tasvir edildiğini belirtse de Nuzugum'un bir direniş figürü olarak taşıdığı özgün anlamı derinlemesine incelememiştir. Son olarak, Nükte Sevim Derdiçok'un "Kahramanın Değişimi ve Dönüşümü: Seyit Noçi, Abdurrahman Han ve Nuzugum Örnekleri" (2019) adlı çalışması, destan kahramanlarının zaman içindeki dönüşüm süreçlerine odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmada da Nuzugum'un özgürlük ve direniş sembolü olarak sahip olduğu özel anlam yeterince vurgulanmamıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, mevcut çalışmalar Uygur halkının mücadele tarihini ayrıntılı bir şekilde ele almakta ve Nuzugum'un hikâyesine edebî ve kültürel açılarından değinmektedir. Ancak bu anlatının Uygur kadın kahramanları bağlamında toplumsal ve kimlik inşasındaki işlevine odaklanan derinlemesine analizler oldukça sınırlıdır. Bu nedenle, bu çalışmada Nuzugum'un bireysel kahramanlığı ya da tarihsel olaylarla doğrudan ilişkisi üzerinde durulmamıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, Nuzugum Destanı'nı Uygur halk anlatıları bağlamında kadın kahramanların işlevi açısından ele alarak kadın direniş figürlerinin kolektif kimlik inşasındaki etkilerini analiz etmeye çalışmaktır. Çalışmada, Uygur halkının destanlar aracılığıyla kolektif kimliğini nasıl tanımladığı ve kadın kahramanların bu kimlik inşası sürecindeki rolünün nasıl şekillendiği incelenmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede, Nuzugum figürünün günümüz Uygur kimlik ve özgürlük mücadelesi bağlamında sembolik bir anlam taşıdığı gösterilmeye çalışılacaktır. Araştırma kapsamında, Nuzugum'un kültürel ve politik bir direniş sembolü olarak nasıl yaşatıldığı, farklı anlatı formlarında nasıl yeniden üretildiği ve kolektif hafıza içinde nasıl yer edindiği analiz edilmeye çalışılacaktır. Sonuç olarak,

Nuzugum anlatısının Uygur toplumu nezdinde bir direniş ve kimlik sembolü olarak nasıl şekillendiğine dair bir değerlendirme sunulması amaçlanmaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve: Kimlik, Toplumsal Hafıza ve Uygur Direnişinin Küresel Perspektifi

Kimlik, bireylerin ve toplulukların kendilerini nasıl algıladıklarını ve çevrelerindeki dünya ile nasıl etkileşimde bulunduklarını şekillendiren temel bir kavramdır. Bu kavram, bireysel benlik algısıyla sınırlı kalmayıp toplumsal yapılar, devlet politikaları ve kolektif hafıza gibi unsurlar tarafından şekillendirilen dinamik bir süreçtir (Wendt, 1999:21). Biyolojik ve coğrafi faktörlerin ötesinde, tarihsel anlatılar, kültürel normlar ve toplumsal değerler kimliğin oluşumunda belirleyici bir rol oynar (Smith, 2009:42). Özellikle siyasi ve sosyal baskılar altındaki topluluklar için kimlik, aidiyet hissinin yanı sıra direnç ve var oluş mücadelesinin temel unsurlarından biri hâline gelir (Gladney, 1999:270). Kimlik, bireysel ve toplumsal düzeyde farklı katmanlara sahiptir.

Bireysel kimlik, kişinin kendi deneyimleri, inançları ve kültürel geçmişiyle şekillenirken bu süreç yalnızca bireyin kişisel algılarıyla sınırlı kalmaz (Tajfel, 1981:92). Sosyal psikoloji ve sosyoloji alanındaki araştırmalar, kimliğin sosyal çevre ve tarihsel bağlamlarla da doğrudan etkileşim içinde olduğunu göstermektedir (Erikson, 1968:128). Bir bireyin kendini nasıl tanımladığı, içinde bulunduğu toplumsal yapının değerleri, gelenekleri ve ortak hafızasıyla bütünleşir (Jenkins, 2008: 45). Toplumsal kimlik ise bireyin ait olduğu grubun ortak değerleri, tarihsel deneyimleri ve kültürel mirasıyla kurduğu bağlardan beslenir (Tajfel ve Turner, 1979:34). Bu bağlamda, bireyin kendisini nasıl gördüğü kadar toplumun ona nasıl bir kimlik atfettiği de kimlik oluşumunda etkilidir (Jenkins, 2008: 52). Etnik ve kültürel gruplar açısından değerlendirildiğinde, kolektif hafıza ve tarihsel anlatılar, kimliğin sürdürülebilirliğinde belirleyici bir rol üstlenir (Smith, 1991:72). Baskı altındaki toplumlar için bu unsurlar, hem geçmişin hatırlanmasına hem de toplumsal direnişin devamlılığına katkıda bulunur.

Azınlık topluluklarında kimlik, aidiyet hissini güçlendiren bir unsur olmanın ötesinde, kültürel var oluş mücadelesinin temel taşıdır (Mackerras, 2001: 85). Asimilasyon ve baskı politikaları karşısında kimliğin korunması, kolektif hafıza, semboller ve tarihsel miras aracılığıyla sağlanır (Thum, 2014: 97). Özellikle kültürel baskılara maruz kalan gruplar, tarihlerini ve anlatılarını gelecek nesillere aktarma çabası içinde olur ve kimlik bilincini bu yolla pekiştirir (Thum, 2014:87). Uygur halkı örneğinde kimlik mücadelesi, geçmişini hatırlayarak günümüzde de süregelen aktif bir direniş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Bovingdon, 2010: 56).

Toplumların kolektif hafızasında yer eden destanlar ve kahramanlık anlatıları, kimliğin yeniden inşasında ve korunmasında önemli bir yere sahiptir (Kamberi, 2020: 122). Nuzugum Destanı gibi anlatılar, Uygur halkının ortak hafızasında derin izler bırakmış, kültürel direnişin sembollerinden biri hâline gelmiştir (Abramson, 2008: 144). Kolektif hafızanın kimlik üzerindeki etkisi göz ardı edilemez; geçmişte yaşanan travmalar, kayıplar ve direniş deneyimleri, toplumsal bilinci şekillendiren temel unsurlar arasında yer alır (Smith, 1991: 67). Baskı altındaki toplulukların kimlik mücadelesi, geçmişini muhafaza etme çabasından ibaret değildir. Bu mücadele, kolektif hafızanın günümüzde nasıl anlam kazandığını ve geleceğe nasıl aktarıldığını da içerir (Castells, 1997: 33). Uygurlar, kültürel miraslarını yaşatmak adına destanlarını ve halk hikâyelerini birer direniş sembolü olarak kullanmaktadır (Kamberi, 2020: 135). Bu anlatılar, Uygur kimliğinin güçlenmesine katkı sağlarken uluslararası farkındalık yaratma açısından da etkili bir araç hâline gelmiştir (Smith, 2009: 69).

Uygurların kimlik mücadelesi, kendi milletinin kültürel mirasını korurken insan hakları ve azınlık hakları bağlamında küresel çapta bir farkındalık yaratma çabasında olduklarını da

göstermektedir (Thum, 2014: 114). Diaspora toplulukları, medya platformları ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla, hem kimliklerini hem de maruz kaldıkları baskıları dünya kamuoyuna duyurma hedefi taşımaktadır (Kymlicka, 1995: 43). Bu girişimler, Uygur kimliğinin sürdürülebilirliğini sağlamakla birlikte, benzer baskılarla karşı karşıya olan diğer azınlıklar için de bir model teşkil etmektedir (Mackerras, 2001:98). Nuzugum Destanı gibi anlatılar, kimlik bilincini güçlendiren ve uluslararası düzeyde bir sembol hâline gelen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Kamberi, 2020: 158).

2. Nuzugum'un Hikâyesi: Bir Direnişin Sembolü

Doğu Türkistan, baskılar, isyanlar ve direnişlerle şekillenmiş bir geçmişe sahiptir. Bu tarih içinde önemli bir figür olarak öne çıkan Nuzugum, Uygur halkının özgürlük mücadelesinin simgesi hâline gelmiştir. Nuzugum, Doğu Türkistan'ın Hoten bölgesinde dünyaya gelmiş, eğitilmiş ve asil bir Uygur kadını olarak toplumunda büyük saygı görmüştür. Zekâsı, bilgisi ve ahlaki duruşuyla çevresindeki insanlar tarafından örnek alınan bir figür olmuştur. Ailesi de Uygur toplumunda saygın bir konuma sahip olmuştur; özellikle babası, Atuş şehrinde önemli bir komutan olup halkının özgürlüğü için mücadele eden bir lider olarak bilinmektedir.

Çin'in bölgedeki işgali Uygur halkı için büyük bir yıkımı beraberinde getirmiştir. Çinli askerlerin Kâşgar ve çevresindeki bölgelere yönelik işgal harekâtı, bölgedeki Uygurlar için büyük bir zulüm sürecini başlatmıştır. Halkın önde gelen isimleri ve ileri gelen aileleri doğrudan hedef alınmış, ağır baskılar ve şiddet olayları yaşanmıştır. Nuzugum'un ailesi de bu trajediden kaçamamış; annesi, eşi ve henüz üç yaşındaki oğlu hayatını kaybetmiş, babasının akıbeti ise belirsizliğe sürüklenmiştir. Hayatta kalan tek yakını olan kardeşi Abdulla ile birlikte binlerce Uygur'un zorla sürgün edildiği İli bölgesine gönderilmiştir. Bu sürgün, kimliklerini ve kültürel varlıklarını koruma mücadelesi veren Uygurlar için büyük bir sınav hâline gelmiştir.

Sürgün, fiziksel bir yolculuk olarak görünse de özünde esaretin ve kültürel yok oluş sürecinin başlangıcı anlamına gelmektedir. Nuzugum ve diğer Uygur esirler için bu süreç, ağır baskılarla dolu bir dönemi beraberinde getirmiştir. Çin ve Mançu askerleri tarafından zorla alıkonulan kadınlar ve çocuklar, köle olarak dağıtılmak üzere götürülmüş, toplumsal statüleri ve kimlikleri hiçe sayılmıştır (Kamberi, 2020: 142). Ancak Nuzugum, daha ilk andan itibaren bu esarete boyun eğmeyeceğini göstermiştir. Onu diğer esirlerden ayıran en önemli özellik, özgürlüğüne olan sarsılmaz inancı ve kimliğine duyduğu bağlılıktır. Her türlü baskıya ve tehdide rağmen inançlarından taviz vermemiş; Uygur kültürüne ve değerlerine olan bağlılığını korumayı sürdürmüştür (Bovingdon, 2010: 94).

İli'ye vardıklarında, Uygur esirler Çin ve Mançu yöneticilerin hizmetine verilerek zorla çalıştırılmaya başlanmıştır. Uygur genç kadınlar, işgalcilerin eşleri ve cariyeleri olmaya zorlanırken Nuzugum da bir Çinli asker ile evlenmeye mecbur bırakılmak istenmiştir (Thum, 2014: 121). Ancak o, bu baskıya kesin bir şekilde karşı çıkarak esareti reddetmiştir. Onun için bu evlilik, kişisel bir meseleden çok Uygur kimliğine ve halkının onuruna vurulmak istenen bir darbe anlamına gelmektedir. Ailesinin uğradığı zulüm, onun içinde derin yaralar bıraksa da ruhundaki mücadele ateşi sönmemiştir. Kendi hayatı pahasına da olsa kimliğini ve kültürel mirasını korumaya kararlı olduğu görülmektedir (Smith, 2009: 67).

Bu olay sonrasında Nuzugum, günler süren esaretin ardından kardeşi Abdulla ile gizlice buluşmuş ve ona kaçmayı teklif etmiştir. Abdulla, eğer kaçmazsa tekrar Çinli bir askerle evlendirilerek zorla asimile edileceğini ve bunun kendi toplumu için büyük bir utanç kaynağı olacağını söylemiştir (Mackerras, 2001: 85). Nuzugum, bu sözleri büyük bir üzüntüyle karşılamış, kaçışın zorluklarını ve olası tehlikeleri göz önünde bulundurmamak zorunda kalmıştır. Uzun bir değerlendirme sürecinin ardından nihayet Yıldız Deresi'ne

doğru kaçmaya karar vermiştir. Planını uygulayabilmek için saçlarını keserek erkek kılığına girmiş ve askerlerden saklanmaya çalışmıştır. Ancak bu çabası uzun sürmemiş, kaçış girişimi kısa sürede fark edilerek Çinli askerler tarafından yakalanmıştır (Abramson, 2008: 144).

Nuzugum yakalanmasının ardından direnişine son vermesi için ağır işkencelere maruz bırakılmıştır. Zindanda geçirdiği 24 gün boyunca Çinli yöneticiler tarafından sürekli sorgulanmış, baskıya boyun eğmesi için çeşitli yöntemler denenmiştir. Ancak o, en ağır işkencelere rağmen kimliğinden ve inançlarından vazgeçmemiştir (Brophy, 2016: 211). Onun bu kararlılığı, işgalciler için bir tehdit hâline gelmiş ve sonunda idam edilmesine karar verilmiştir. İdam edilmeden önce söylediği son sözler, Uygur halkının özgürlük mücadelesinin simgesi hâline gelen bir mesaj niteliği taşımaktadır: “Kimliğimi ve inancımı koruyarak halkıma cesaret veriyorum.” (Gladney, 1999: 276). Bu sözleriyle Nuzugum, bireysel bir direnişin ötesine geçerek Uygur halkının tarihî hafızasında ölümsüzleşen bir kahramana dönüşmüştür. Nuzugum'un hikâyesi, özellikle 19. yüzyıl Uygur edebiyatının önemli isimlerinden Molla Bilal Nazım'ın 'Nuzugum Destanı' adlı eseriyle ölümsüzleşmiştir (Yunusoğlu, 2013: 150). Bu destan, halk arasında yayılan Nuzugum'la ilgili türküleri ve hikâyeleri bir araya getirerek onun kahramanlığını, işgalcilere karşı direnişini, esir düşmesini ve millî mücadeledeki rolünü anlatmaktadır. Molla Bilal Nazım'ın eseri, Nuzugum'un Uygur halkının özgürlük arayışındaki kadın kahramanlığının ve sarsılmaz iradesinin sembolü olmasında kilit bir rol oynamıştır (Yunusoğlu, 2013; Derdiçok, 2019). Bu destan, ağızdan ağıza anlatılarak Uygur kültürünün ayrılmaz bir parçası olur. Sözlü gelenek içinde gelişen bu anlatı, günümüz Uygur kimlik mücadelesinin de güçlü bir sembolü olarak yaşamaya devam etmektedir (Kamberi, 2020: 158). Bu bağlamda, Uygur halkının kültürel kimlik mücadelesinin sembolü olarak kolektif hafızasında derin bir yer edinmiş ve nesilden nesle aktarılmaya devam etmiştir (Castells, 1997: 33).

Uygurlar için Nuzugum, Fransız halkının ulusal kahramanı Jeanne d'Arc'a² benzemektedir (Bovingdon, 2010: 78). Tıpkı Jeanne d'Arc'ın Fransız halkı için bir direniş simgesi olması gibi Nuzugum da Uygur halkının özgürlük mücadelesinde bir ilham kaynağı olmuştur. Onun adı, halk şarkılarında, şiirlerde ve edebî eserlerde yaşamaya devam etmektedir. Zamanla, Nuzugum'un hikâyesi Uygurların kültürel kimliklerini ve özgürlük arayışlarını hatırlatan kolektif bir mirasa dönüşmüştür (Smith, 2009: 69). Günümüzde bile, Nuzugum'un direniş hikâyesi Uygur kadınlarının mücadele azminin ve cesaretinin bir sembolü olarak anılmaktadır. Onun hayatı, baskıya karşı duran tüm kadınlar için güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Nuzugum'un gösterdiği irade, dünya genelinde zulme uğrayan topluluklara da ilham vermektedir (Mackerras, 2001: 98). Bu nedenle, onun ismi insan onurunu ve özgürlüğe olan inancı temsil eden evrensel bir sembol olarak yaşamaya devam etmektedir (Castells, 1997: 33).

2.1. Diaspora Perspektifinden Kültürel Direnişin Önemi ve Nuzugum Sembolizminin Dışarıda Yaşatılması

Diaspora, köken olarak Yunanca “dia” (için, dolayı) ve “sporos” (tohum, çekirdek) kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş bir kavramdır ve kelime anlamı itibariyle “her tarafa saçılmış tohumlar” şeklinde açıklanabilir (Yaldız, 2013: 290). Kavram, belirli bir topluluğun ana vatanından ayrılarak farklı coğrafyalara dağılmasını ifade ederken aynı zamanda bu topluluğun etnik, ulusal veya dinî kimliğini koruma çabalarını da içerir. Diaspora, yerinden

² Jeanne d'Arc, Fransız halkının özgürlük mücadelesinde önemli bir figür olarak kabul edilir. Fransız Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında, İngiliz işgaline karşı mücadele ederken gösterdiği cesaret ve liderlik, onu Fransız kimliğinin ve bağımsızlığının sembolü hâline getirmiştir. Fransızlar, Jeanne'ı, halkın direniş gücünü ve bağımsızlık arzusunu simgeleyen bir kahraman olarak anmaktadırlar. Bugün bile, Fransız milliyetçiliğinde ve bağımsızlık mücadelesi ile ilişkilendirilen bir figür olarak saygı görmektedir (Browning, 1999: 53).

edilen insanların anavatanlarına dair kolektif bir hafıza ve dönüş arzusu taşımaları ile de tanımlanabilir (Alfred, 2015: 32).

Göç edilen ülkelerde diasporik toplulukların sosyokültürel yapıya uyum sağlama süreçleri, kimliklerinin dönüşmesine ve yeniden şekillenmesine yol açmaktadır (Safran, 1991: 58). Bu süreçte sanat, edebiyat ve toplumsal pratikler, diaspora topluluklarının kültürel miraslarını yaşatmalarında ve aidiyet duygularını güçlendirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır (Gillespie, 2011: 67; Vertovec, 1999: 74). Bu nedenle diaspora, kimliğin yeniden inşası ve kültürel aktarım süreçlerini kapsayan dinamik bir olgu olarak değerlendirilmelidir (Cohen, 2008: 83).

Uygur diasporası, tarihsel olarak zorunlu göç, siyasi baskılar ve asimilasyon politikaları nedeniyle şekillenen önemli bir diaspora örneğidir. Çin yönetiminin 1949'dan itibaren Doğu Türkistan'da uyguladığı politikalar, özellikle 1950'lerin ortalarından itibaren Uygurların kitlesel olarak göç etmelerine neden olmuştur (Bovingdon, 2010:122). Artan baskılar ve etnik kimliğin korunmasına yönelik tehditler, 1980'lerden itibaren Uygurların yurt dışına göçünü hızlandırmıştır. Kazakistan, Özbekistan gibi Orta Asya ülkeleri, Türkiye, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya, Uygur diasporasının yoğun olarak bulunduğu bölgeler arasındadır (Thum, 2014: 98). Göç süreci kültürel kimliğin korunması ve toplumsal hafızanın yaşatılması yönünde önemli mücadeleleri de beraberinde getirmiştir. Uygur diasporası, kültürel mirasını sürdürmenin yanı sıra, Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerine karşı uluslararası farkındalık oluşturmaya amaçlamaktadır. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları, kültürel etkinlikler ve akademik çalışmalar aracılığıyla çeşitli girişimlerde bulunmaktadır (Bovingdon, 2010: 130).

Diaspora topluluklarının kültürel kimliklerini sürdürebilmelerinde sanat, müzik, edebiyat ve sözlü gelenekler önemli bir rol oynamaktadır (Gillespie, 2011: 72). Özellikle Uygur halkının tarihsel hafızasında yer alan Nuzugum'un hikâyesi, diaspora kimliğinin inşasında sembolik bir unsur hâline gelmiştir (Thum, 2014: 105). Uygur diasporası, geleneksel kültürel öğelerin yanı sıra, modern iletişim araçlarını da etkin bir şekilde kullanarak küresel düzeyde görünürlük kazanmaktadır. Özellikle sosyal medya ve dijital platformlar, hem kültürel mirasın aktarımı hem de Doğu Türkistan'daki baskı politikalarına karşı farkındalık yaratma konusunda kritik bir işlev görmektedir (Byler, 2021: 45). Dijital platformların sağladığı iletişim imkânları, diaspora bireylerinin kimliklerini pekiştirmelerine ve diaspora topluluğu ile ev sahibi toplumlar arasında diyalog kurulmasına olanak tanımaktadır. Bu süreç, hem kültürel değerlerin yaşatılmasını hem de uluslararası kamuoyunda farkındalık oluşturulmasını sağlayarak Uygur diasporasının küresel ölçekte daha güçlü bir ses hâline gelmesine katkıda bulunmaktadır (Brophy, 2016: 88).

2.2. Diaspora'da Nuzugum'un Ruhunu Yaşatan Uygur Kadınları

Uygur halk destanlarının unutulmaz kahramanı Nuzugum, Çin işgaline karşı gösterdiği emsalsiz cesaretle kişisel bir trajediden ziyade, bir halkın sarsılmaz direniş ruhunun sembolü hâline gelmiştir (Derdiçok, 2019; Kamberi, 2020; Solmaz, 2021). Onun hikâyesi, onurunu ve kimliğini korumak adına ölümü göze alan bir kadının zulme başkaldırısının destanıdır. Bu destan, Uygur halkının tarihsel olarak karşılaştığı baskılara rağmen asla boyun eğmeme azminin somut bir ifadesidir. Nuzugum'un bu direniş mirası, bugün Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) eğitimden çalışma hayatına, sosyal yaşamdan dinî özgürlüklere kadar uzanan sistematik baskılarına maruz kalan Uygur kadınlarının mücadelesinde güçlü bir şekilde yankılanmakta ve yeniden hayat bulmaktadır. Rukiye Turdush, Raziya Mahmut, Zübeyra Şemseddin ve diğer birçok Uygur kadını, gerek Doğu Türkistan'da gerekse diasporada Nuzugum'un izinden giderek farklı yollarla bu zulme boyun eğmemiş, seslerini duyurmaya çalışmıştır. Onların direnişleri, Nuzugum'un cesaretinin çağdaş bir yansıması olarak hem kendi halklarına umut vermekte hem de uluslararası toplumu bu zulme karşı

harekete geçmeye çağırmaktadır. Bu kadınlar, geçmişin destansı direnişini bugünün somut gerçekleriyle birleştirerek Uygur halkının onurunu ve varlığını koruma mücadelesini kararlılıkla sürdürmektedirler. Nuzugum, bir sembol olarak Uygur kadınlara kendi köklerine, değerlerine ve özgürlüklerine sıkıca sarılma gücü vermektedir.

Bu mücadelenin öncülerinden biri olan Rukiye Turdush, Kanada'daki en etkili Uygur kadın savunucularından ve üretken yazarlarından biridir. Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde doğup büyüdüktan sonra Çin'de üniversite eğitimi almıştır. Öğrencilik yıllarında Han Çinlilerinin Uygurlara yönelik ön yargılarıyla yüzleşmesi, onun kimlik bilincini perçinlemiştir. Çin'deki eğitim sistemi içinde, Uygur öğrencilerin ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmesi, kültürel farklılıkların aşağılanması ve tarihsel anlatıların çarpıtılması, Turdush'u derinlemesine etkilemiştir. Çin tarihine dair resmî anlatıları sorgulayan akademik çalışmaları, onu hedef tahtasına oturtmuş, bu da tıpkı Nuzugum'un kimliğini savunduğu için düşmanlaştırılması gibi bir durumu ortaya çıkarmıştır. 1998'de ailesiyle Kanada'ya göç eden Turdush, kendi çabasıyla İngilizce öğrenerek sosyal hizmetler alanında uzmanlaşmış ve insan hakları savunuculuğuna soyunmuştur. Bu süreçte, yaşadığı adaptasyon zorluklarına rağmen Uygur halkının acılarını dile getirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Nitekim Nuzugum da kültürel baskılara ve kimiksizleştirme çabalarına karşı kendi benliğini, halkının tarihini ve kültürünü savunmak için yılmadan savaşmıştır (Abramson, 2012). Turdush'un akademik ve toplumsal çalışmalarında Uygur kimliğini cesurca savunmaya devam etmesi, birçok sosyal hizmet kuruluşunda görev alarak Uygur halkının güçlü sesi olması, Nuzugum'un bu direnişiyle şaşırtıcı bir benzerlik taşır. Bugün kaleme aldığı yazıları ve sürdürdüğü aktivizmiyle Uygur meselesini uluslararası platformda canlı tutmaktadır (Palmer vd., 2021: 6). Onun direnişi, tıpkı Nuzugum gibi, sözlerin ve bilginin gücünü kullanarak kimlik mücadelesinin nasıl verilebileceğinin canlı bir örneğini sunmaktadır. Turdush'un bu konudaki kararlılığı, Uygur diasporasındaki diğer aktivistlere de ilham vermekte ve onların seslerini yükseltmelerine yardımcı olmaktadır; aynı zamanda Uygur kültürünü ve tarihini gelecek nesillere aktarma misyonunu da üstlenmektedir.

Benzer bir kararlılık ve Nuzugum'un mücadelesini anımsatan bir hikâye de Raziya Mahmut'a aittir. Gulca'da entelektüel bir ailede dünyaya gelen Mahmut, kültürel devrimin yıkıcı etkileri altında büyürken Uygurların maruz kaldığı ayrımcılığı çok erken yaşlarda kavramıştır. Bu dönemde Uygur kültürü ve dili üzerindeki baskılar en üst düzeye çıkmış, okullarda Mandarin Çincesi zorunlu hâle getirilmiştir. Ablalarının Mandarin öğrenmesiyle aile içinde oluşan dil bariyeri ve babasının ısrarına rağmen Çin okuluna gitmek yerine Uygur okulunu seçmesi, onun tıpkı Nuzugum gibi kendi kimliğine sahip çıkma konusundaki kararlı ruhunu yansıtmaktadır. Bu seçim, o dönemde Uygur çocukları için sıradan bir durum olmayıp kültürel direnişin bir göstergesi niteliğindedir. Şanghay Üniversitesi'nde biyoloji okurken sınıfın tek Uygur öğrencisi olarak dışlanmış, akademik başarıları dahi şüpheyle karşılanmıştır. Bu dışlanma, Uygur kimliğinin Çin toplumunda nasıl algılandığının acı bir göstergesi olmuştur. Üniversite sonrası Uygur olarak iş bulmanın neredeyse imkânsız olduğunu gören Mahmut, etnik kimliği nedeniyle kısıtlanan iş fırsatları ve karşılaştığı ayrımcılıklar sonucu Çin'den ayrılarak Kanada'ya yerleşmiş ve Uygurların insan hakları ihlallerine karşı aktivizme başlamıştır. 2020'de "Uluslararası Uygurlar İçin Destek" adlı bir kuruluş kurmuş ve Kanada Parlamentosu'nda Uygur soykırımı hakkında tanıklık etmiştir. Onun bu onurlu duruşu ve yaşadığı baskılara rağmen hakikati haykırma çabası, Nuzugum'un zulme karşı boyun eğmeyen tavrıyla örtüşmektedir (Palmer, vd., 2021:19). Raziya Mahmut, Nuzugum'un direnişini, akademik ve siyasi arenada sürdürerek bir bireyin kimliğini koruma ve halkının haklarını savunma çabasının ne denli güçlü olabileceğini göstermektedir. Kanada'daki çalışmaları, Uygur diasporasının sesini uluslararası platformlara taşıma konusunda önemli bir köprü görevi görmektedir ve onun tanıklıkları, soykırımın belgelenmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Washington, D.C. merkezli Uyghur Human Rights Project (UHRP) bünyesinde Çin Outreach Koordinatörü olarak görev yapan Zübeyra Şemseddin de Nuzugum'un direniş ruhunu günümüze taşıyan önemli bir figürdür. 1980'lerin sonlarından bu yana Uygur halkının insan hakları ve siyasi özgürlükleri için mücadele eden Şemseddin, akademik ve mesleki serüveni siyasi ve toplumsal baskılarla şekillenmiş olmasına rağmen Uygur halkının haklarını savunma azminden asla vazgeçmemiştir. Doğu Çin Normal Üniversitesi'ndeki kütüphanecilik eğitimi, ona bilginin gücünü ve bunun korunması gerektiğini öğretmiştir. Xinjiang Sanayi Üniversitesi'ndeki Çin Dili sertifikası ve Doğu Kazakistan Devlet Üniversitesi'ndeki Rus Dili ve Edebiyatı diploması, onun farklı kültürler ve sistemler içinde nasıl hareket edebileceğini göstermiştir. Güney Avustralya Üniversitesi'ndeki Bilgi Çalışmaları ve Uluslararası Çalışmalar alanındaki yüksek lisans dereceleri, Uygur insan hakları tarihine odaklanarak akademik derinliğini pekiştirmiştir. Tıpkı Nuzugum'un öyküsünde olduğu gibi, o da kimliğini ve toplumsal aidiyetini savunmak için sayısız zorluğa rağmen direniş sergilemiştir. İngilizce, Uygurca, Çince, Özbekçe ve Rusçaya ana dili seviyesinde hâkimiyeti ve Türkçeyi de iyi derecede bilmesi, onun mücadelesini farklı platformlarda ve coğrafyalarda sürdürmesine olanak tanımıştır (URL-16). Zübeyra Şemseddin, Nuzugum'un direnişinin kültürel ve entelektüel bir mücadele olduğunu çok dilli kimliği ve küresel ağıyla ispatlamaktadır. Onun çalışmaları, özellikle Çin'in dezenformasyon kampanyalarına karşı gerçeği savunma konusunda hayati bir rol oynamakta, akademik birikimiyle Uygur meselesine dair güvenilir bilgi akışını sağlamaktadır. Şemseddin, bilgiye erişimin ve doğru bilginin yayılmasının direnişin en güçlü araçlarından biri olduğunu somutlaştırmıştır.

ABD'de Uygurların haklarını savunmak üzere önemli çalışmalar yürüten Ruşen Abbas da Nuzugum'un mirasını devralan güçlü kadınlardandır. Onun hikâyesi, kişisel bir acıdan doğan küresel bir mücadeleyi anlatır. Çin'in toplama kamplarında tutulan kız kardeşinin durumu, Ruşen Abbas'ı uluslararası alanda daha etkin olmaya itmiştir. Özgür Asya Radyosu'nda Uygur bölgesine günlük yayın yapan ilk Uygur muhabiri olması, onun halkının sesi olmaya çalıştığının da göstergesidir. Uygur Öğrenci ve Bilgin Derneği ile Uygur Amerikan Derneği'nin şekillenmesinde önemli rol oynaması, Uygur diasporasının organize olmasında kilit bir figür olduğunu belirtmektedir. Uygur Hareketi'ni kurarak Çin'in Doğu Türkistan'daki baskıcı politikalarına karşı küresel farkındalık yaratması, onun Nuzugum gibi halkının sesi olma ve onurlarını koruma kararlılığını gösterir (URL-4). Soykırım suçlarını uluslararası platformlara taşıyarak Amerikalı ve Avrupalı siyasetçilerle işbirliği yapması, Nuzugum'un kendi toplumu için gösterdiği fedakârlığın ve adalet arayışının modern bir tezahürüdür. Onun mücadelesi, Uygur halkının hakları ve özgürlüğü için verilen daha geniş bir direnişin ayrılmaz bir parçası olarak toplumsal ve kültürel onurun korunması adına hayati bir rol oynamaktadır. Ruşen Abbas, Nuzugum'un fedakârlık mirasını, uluslararası arenada bir farkındalık kampanyasına dönüştürerek adaletin sınır tanımadığını göstermektedir. Özellikle genç nesil Uygur kadın aktivistlerine mentorluk yaparak mücadelenin sürekliliğini sağlamaya çalışmakta, onların seslerinin de duyulmasına öncülük etmektedir.

Uygur sanatçısı ve aktivisti Rahima Mahmut ise Dünya Uygur Kongresi'nin Birleşik Krallık proje direktörü ve Uygur Soykırımını Durdur kampanyasının başkanı olarak Nuzugum'un kişisel direnişiyle paralellikler taşıyan bir mücadele vermektedir. Çin hükümetinin Uygurların kültürel kimliklerini ve dinî inançlarını tehdit ettiği, Ramazan orucu tutma, başörtüsü takma gibi dinî pratiklerin kısıtlandığı bir ortamda (URL-5), müzik ve dil yoluyla kültürel direnişini sürdürmektedir. Bu eylemler, Nuzugum'un baskılara karşı verdiği bireysel ve kültürel mücadeleyi yansıtmaktadır. Çin'in Uygur topraklarının doğal kaynaklarını sömürdüğü ancak Uygurların bu ekonomik kalkınmadan faydalanamadığı gerçeği, Mahmut'un mücadelesine ekonomik bir boyut da katmaktadır. Mahmut'un Cenevre'deki İnsan Hakları ve Demokrasi Zirvesi'nde sesini duyurmaya çalışırken

karşılaştığı engeller ve dünya liderlerine Çin'in insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulması gerektiğini vurgulaması, Nuzugum'un kendi kimliğini ve onurunu koruma mücadelesiyle örtüşür. Özellikle zirve öncesinde yaptığı, "Soykırımı cezasız işleyen ve hiçbir sonuçla karşılaşmayan bir rejim, sadece suçlarına devam etmeye cesaret bulur ve sınırlarını aşarak başkalarını tehdit eder" açıklaması, onun kararlılığını ve uluslararası adalete olan inancını göstermektedir (URL-3). Her ikisi de kültürlerini ve kimliklerini koruma yolunda büyük bir cesaretle savaşmış, bireysel direnişleri kolektif bir özgürlük hareketinin sembolü hâline gelmiştir. Rahima Mahmut, sanatın ve aktivizmin Nuzugum'un kültürel direnişini nasıl modern bir platformda yaşatabileceğini kanıtlamaktadır. Müziğiyle Uygur halkının acılarını ve umutlarını dile getirmesi, kültürel mirasın korunmasında ve dünya kamuoyunun vicdanında yer edinmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Fransa'da Uygur halkına karşı işlenen suçların tanınması için kararlı bir mücadele yürüten Dilnur Reyhan'ın yaşamı ve aktivizmi, Nuzugum ve diğer Uygur kadınlarının kültürel baskılara karşı verdiği direnişle benzerlikler taşımaktadır. Çin'in kuzeybatısındaki Şincan bölgesinde doğup büyüyen Reyhan, Şanghay Tıp Üniversitesi'ne girişinin engellenmesi ve iş bulma sürecinin zorlaşması gibi engellere rağmen Fransa'ya yerleşip sosyoloji eğitimi almıştır. Bu engeller, Çin'deki etnik ayrımcılığın eğitim ve istihdam alanındaki somut örnekleridir (Reyhan, 2020). Fransa'daki çeşitli projelere katılmış, bir Uygur okulunun açılmasına katkı sağlamış ve Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'a, Avrupa Parlamentosu milletvekili Raphaël Glucksmann ile birlikte açık bir mektup göndererek Uygur soykırımına dikkat çekmiştir (Glucksmann ve Reyhan, 2020). Reyhan'ın bu adımları, Uygur halkının sesinin Avrupa'nın en üst düzeyinde duyulmasını sağlamıştır. Brüksel Özgür Üniversitesi'nde araştırmacı olarak görev yapmakta ve *Regard sur les Ouïghour.e.s* (Uygurlara Bir Bakış) adlı Uygur araştırmaları dergisinin yayın yönetmenliğini yürütmektedir (Regard sur les Ouïghour.e.s, 2013). Araştırmalarında Uygur kimliği, milliyetçiliği ve toplumsal cinsiyet üzerine yoğunlaşarak Uygur kadınlarının toplumsal rolü konusundaki çalışmaları, Uygur kültürüne yönelik baskıları ve bunlara karşı verilen mücadeleyi ele almaktadır (World Uyghur Congress, 2020). Doktora tezinde, Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) Uygur diasporası üzerindeki etkilerini incelemiştir ki bu da diasporanın direnişinde teknolojinin rolünü vurgular niteliktedir (Reyhan, 2020). INALCO'da sosyoloji dersleri veren Dilnur Reyhan, Fransa'da Uygur kültürünü tanıtmak amacıyla Oghouz öğrenci derneğini kurmuş ve başkanlığını yürütmüştür (URL-18). Bununla birlikte, Avrupa Uygur Enstitüsü'nün kurulmasına da katkıda bulunarak bu enstitünün başkanı olmuştur (Europe Uyghur Institute, 2019). Dilnur Reyhan'ın mücadelesi, Nuzugum'un kültürel baskılara karşı verdiği direnişle benzerlik göstermektedir. Her iki isim de halklarının kimliklerini ve kültürel miraslarını koruma adına büyük çabalar harcamış, soykırımın tanınması ve toplumsal adaletin sağlanması için mücadele etmiştir (World Uyghur Congress, 2020). Nuzugum'un yaşadığı zorluklar karşısındaki azmi, Dilnur Reyhan'ın akademik ve toplumsal alandaki mücadelesinde güçlü bir yankı bulmakta, her ikisi de entelektüel ve kültürel bir direnişin sembolü olarak öne çıkmaktadır.

Urumçi'de kültürel mirasa sahip bir ailede doğup büyüyen Gülçehre Hoca'nın hikâyesi, Nuzugum'un direnişinin bir başka vechesini sunmaktadır. Babası, Tarım Havzası'ndaki mumyalar üzerine yaptığı arkeolojik çalışmalarla tanınırken annesi farmakoloji profesörü olarak bilinmektedir. Bu entelektüel ve kültürel zenginlik içinde büyümesi, Hoca'nın Uygur kimliğine olan bağlılığını pekiştirmiştir. Çocukluk yıllarında etnik Uygurlar tarafından yönetilen okullarda eğitim alması, kültürel kimliğinin köklenmesine yardımcı olmuştur. Üniversite eğitimini tamamladıktan sonra, Uygur diliyle yapılan çocuk programları ve medya çalışmalarıyla tanınan Hoca, Çin devletinin medya organlarında çalışırken Uygur halkına yönelik kültürel baskılara bizzat tanıklık etmiştir. Bu süreç, onun içsel çatışmasını ve kültürel direnişini şekillendirmiştir (Roberts, 2020). 2001 yılında Amerika'ya göç eden Hoca, Çin'in Uygur kimliğini baskılama politikalarına karşı mücadele etmeye başlamış ve

kariyerini bu doğrultuda değiştirmiştir. Onun bu kararı, Çin'deki sisteme içeriden tanıklık eden birinin vicdani sesi olarak yankı bulmaktadır. Çin tarafından "terörist" ilan edilmesi ve ailesine uygulanan baskılar, Hoca'nın Nuzugum gibi tehlikelere göğüs gererek hakikatten ve halkının onurundan vazgeçmeme kararlılığını pekiştirmiştir (URL-20). Hoca'nın haberlerini savunduğu için kardeşinin toplama kampına gönderilmesi, onun mücadelesini daha da alevlendirmiş ve uluslararası platformlarda sesini daha da yükseltmesine yol açmıştır. Bu, bir Uygurlu aktivistin mücadelesinin ailesi üzerindeki korkunç sonuçlarını göstermektedir (Roberts, 2020). ABD Dışişleri Bakanı Michael Pompeo ile görüşen Hoca, Çin'in uyguladığı baskıları dünya gündemine taşımıştır (URL-12). Şincan'daki toplama kamplarında tutulan ailesiyle yapılan röportajlar ve medya çalışmaları, onun yalnızca uluslararası alanda tanınmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Uygur halkının yaşadığı trajediyi dünya çapında duyurmasına olanak tanımıştır (URL-17). Hoca'nın gazetecilik kariyeri ve aldığı ödüller, Şincan'daki kültürel baskıları dünyaya duyurmak ve Uygur kimliğini korumak adına atılmış önemli adımlardır (URL-10). Gülçehre Hoca, Nuzugum'un cesaretini, gazeteciliğin gücüyle birleştirerek baskı altındaki bir halkın sesini dünyaya duyurmanın önemini vurgulamaktadır.

Bu direnişin modern temsilcilerinden bir diğeri olan Zümretay Arkin, 1993 yılında Urumçi'de doğmuş ve ailesiyle birlikte Kanada'ya göç ettikten sonra, uluslararası insan hakları mücadelesine katılmıştır. Dünya Uygur Kongresi Kadın Komitesi Başkanı ve sözcüsü olarak Çin'in Uygurlar üzerindeki baskılarına karşı sesini duyurmuş, insan hakları mitingleri ve protestoları düzenleyerek küresel çapta farkındalık yaratmıştır. Uygurların kültürel ve dinî özgürlüklerini savunarak Çin'in zorla çalıştırma ve baskı politikalarını uluslararası platformlarda ifşa etmiştir (Byler, 2022). Arkin, özellikle Uygur kadınlarının ve mültecilerinin korunmasını savunmuş ve dünya çapında bir Uygur kadın dostluk grubu kurarak mültecilerin desteklenmesi için çalışmalar yapmıştır. 2024'te Roosevelt Vakfı tarafından "İbadet Özgürlüğü Ödülü"ne layık görülmüş, bu ödül Çin'in Uygurların dinî özgürlüklerini baskı altına almasına karşı verdiği mücadelesinin takdiri olarak verilmiştir (URL-11; URL-13). Bu ödül, Arkin'in dinî özgürlük konusundaki kararlılığını ve liderliğini uluslararası düzeyde tescillemiştir. Zümretay Arkin'in ödülü, onun Nuzugum gibi halkının özgürlüğü için savaşıyor bir figür olduğunu kanıtlamaktadır. 2022 Cenevre İnsan Hakları ve Demokrasi Zirvesi'nde sunuculuk yaparak dünyanın dört bir yanındaki insan hakları savunucularını bir araya getirmiştir (Geneva Summit, 2022a; Geneva Summit, 2022b). Bu etkinlik, zulme karşı direniş gösterenlerin onurlandırıldığı bir platform olmuştur ve Zümretay Arkin'in bu zirvede yer alması, onun sadece Uygurlar için değil, tüm ezilen halklar için de bir ses olduğunu göstermektedir. Zümretay Arkin'in ödülleri, konuşmaları ve eylemleri, Nuzugum'un direnişinin modern dünyadaki yankısını ve Uygur kadınlarının küresel direnişindeki rolünü simgelemektedir. Tıpkı Nuzugum'un asla boyun eğmemesi gibi Zümretay Arkin da Uygurların hakları için mücadeleye devam etmektedir. Onun liderliği, Nuzugum'un mücadelesinin günümüzdeki modern karşılığı niteliğindedir.

Bu bireysel kahramanlıkların yanı sıra 2009 yılında Urumçi'de yaşanan olaylar da tıpkı Nuzugum'un mücadelesinde olduğu gibi özgürlük ve onur uğruna verilen kolektif direnişin güçlü bir sembolü hâline gelmiştir. Bu süreçte Uygur kadınları, herhangi bir silahlı güç kullanmaksızın Çin'in güvenlik birimlerine karşı sarsılmaz bir kararlılıkla direnmiş, baskılara karşı yılmaz bir duruş sergilemişlerdir (Roberts, 2020). 2009 Temmuz'unda Urumçi sokaklarında Han Çinlisi bir grubun Uygurlara yönelik şiddet eylemlerine girişmesiyle resmî verilere göre en az 156 kişi yaşamını yitirmiş, 1080 kişi yaralanmış ve 1434 kişi tutuklanmıştır (URL-2). Ancak bağımsız insan hakları örgütleri, bu sayıların çok daha yüksek olduğunu raporlamaktadır (URL-7). Bu şiddetin ortasında, ellerinde herhangi bir savunma aracı olmaksızın kent merkezinde dimdik duran Uygur kadınlarının direnişi, Nuzugum'un Han askerlerine karşı teslimiyeti reddettiği o destansı direnişi çağrıştırmaktadır. Tıpkı Nuzugum'un Han Çinlilerinin asimilasyon çabalarına karşı

kimliğini ve onurunu koruma mücadelesi gibi (Kamberi, 2020) Urumçi'deki bu kadınlar da Çin yönetiminin Uygur halkını bastırma ve kimliksizleştirme politikalarına karşı sarsılmaz bir duruş sergilemişlerdir (Byler, 2022; Thum, 2014; Finley, 2013). Elllerinde silah olmamasına rağmen kimliklerine ve halklarına olan inançları en güçlü silahları olmuştur. Uluslararası medya kuruluşları, polis güçlerinin Uygur evlerine baskınlar düzenleyip gençleri gözaltına aldığı ve bazı kadınların ailelerinin erkek üyelerinin tutuklanmasının ardından yalnız kaldığını bildirmiştir. Buna rağmen bazı Uygur kadınları sokaklara çıkarak adalet talebini yüksek sesle dile getirmişlerdir (URL-9). Bu direniş sahneleri, Nuzugum'un Han askerlerine karşı "Ben sizin esiriniz değilim!" diyerek gösterdiği cesaretle paralellik arz etmektedir. Urumçi olayları, Nuzugum'un bireysel kahramanlığının ötesinde, kolektif bir halk direnişinin ve özellikle kadınların önderliğinde gerçekleşen bu direnişin önemini ortaya koymuş, Uygur halkının direniş hafızasında silinmez bir yer edinmektedir.

Nuzugum'un onurunu ve kimliğini koruma mücadelesi, yalnızca tarihsel bir destan olmayıp günümüzde Çin'in sistematik baskı politikalarına karşı direnen Uygur kadınlarının gerçek yaşam öykülerinde de hayat bulmaktadır. Bu direnişin en dokunaklı örneklerinden biri, 1992 yılında eşi Çin devleti tarafından yasaklanan dinî eğitim faaliyetleri nedeniyle tutuklanan bir Uygur kadının yaşadıklarıdır. Eşinin uzun süreli hapis cezasına çarptırılmasıyla hem eşini hem de geçim kaynağını kaybeden bu kadın, üçüncü çocuğuna hamileyken doğum yapmış ve üç çocukla yaşam mücadelesi vermek zorunda kalmıştır (Zenz, 2018). Çin hükümeti tarafından sürekli tehdit edilen, polis baskınlarına maruz kalan ve ailesiyle birlikte ağır bir psikolojik kuşatma altında yaşayan bu kadın için 1999 yılı yeni bir kırılma noktası olmuştur. Çin'in uyguladığı pasaport yasağı nedeniyle yurt dışına çıkması imkânsız hâle gelince başka birinin pasaportunu kullanarak tehlikeli bir kaçış yolculuğuna çıkmıştır. Pakistan, Mısır ve Türkiye üzerinden geçen bu zorlu yolculuk, bir annenin ailesini koruma ve hayatta kalma arzusunun güçlü bir ifadesi olmuştur. 1999 yılında, henüz altı yaşında olan oğlunu geride bırakmak zorunda kalan kadın, onu bir daha görememiştir. Yıllar sonra bile oğlunun akıbetini öğrenememiş, Türkiye'ye ulaşan torunlarıyla kavuşabilmiş, ama oğlundan haber alamamıştır (Mahmut, 2022).

Çin'den kaçarak Türkiye'ye yerleşen bu kadın, Türkiye'de kimliğini, kültürünü ve onurunu yaşatmanın yollarını aramıştır. Hayatını sıfırdan kurduğu İstanbul'da, Nuzugum'un mirasını yaşatmak adına önemli bir adım atarak "Nuzugum Tatlı Çeşitleri ve Çay Evi"ni kurmuştur (URL-8). Bu çay evi, Çin'in baskılarından kaçmış, eşlerini ve yakınlarını kaybetmiş Uygur kadınlarının bir araya geldiği, direnç ve dayanışmanın simgesi hâline gelmiştir. Burada çalışan kadınlar, tıpkı Nuzugum gibi zorluklara direnen kimliklerini ve kültürel miraslarını yaşatmaya çalışan bireylerdir. Çay evi, Uygur mutfağını ve geleneklerini tanıtmanın ötesinde, Uygur halkının sesini uluslararası kamuoyuna duyurmak için önemli bir kültürel platform işlevi görmektedir (Reyhan, 2021). Böylece bu bireysel dram, yalnızca bir trajedi olarak kalmayıp kimlik inşasının, kültürel direnişin ve kadın dayanışmasının güçlü bir örneğine dönüşmüştür. Tıpkı Nuzugum'un adı gibi bu çay evi de geçmişin acılarına karşı direnişin ve geleceğe umutla bakmanın simgesi olmuştur. Bu hikâye, Nuzugum'un mirasının nasıl yaşamaya devam ettiğini ve Uygur kadınlarının sessiz ama kararlı direnişinin somutlaşmış hâlini gözler önüne sermektedir.

Görüldüğü üzere Nuzugum'un Çin işgaline karşı onuru, kimliği ve halkı için verdiği mücadele, günümüz Uygur kadınlarının direnişlerinde merkezî bir ilham kaynağı ve ortak bir payda olarak varlığını sürdürmektedir. Rukiye Turdush, Raziya Mahmut, Zübeyra Şemseddin, Ruşen Abbas, Rahima Mahmut, Dilnur Reyhan, Gülçehre Hoca ve Zümretay Arkın gibi bu araştırmada ele alınan isimlerin bireysel hikâyeleri, Urumçi'deki kolektif kadın direnişi ve ismi bilinmeyen nice Uygur kadınının yaşadığı trajediler, Nuzugum'un destansı direnişinin farklı tezahürleridir. Bu kadınların her biri, tıpkı Nuzugum gibi kültürel asimilasyona, kimliksizleştirmeye, haksızlığa ve zulme karşı kendi yöntemleriyle direnmiş

ve direnmeye devam etmektedir (Kamberi, 2020; Byler, 2022). Nuzugum'un öyküsündeki temel direniş motivasyonları olan onurunu koruma, kültürel kimliğe sahip çıkma, baskıya boyun eğmeme ve adalet arayışı, bahsi geçen tüm kadınların mücadelelerinde açıkça görülmektedir. Onlar, Nuzugum'un mirasını kendi yaşamları ve eylemleriyle zenginleştirerek geleceğe taşımışlardır. Bu kadınlar, sadece bireysel kahramanlıklar sergilemekle kalmıyor aynı zamanda birbirleriyle dayanışma içinde, küresel bir ağ oluşturarak Uygur meselesine uluslararası dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla Nuzugum hikâyesi, geçmişte kalmış bir anlatı olmaktan çok öte, Uygur kadınlarının günümüzdeki var oluş mücadelesine ışık tutan, onlara güç veren ve uluslararası kamuoyuna Uygur halkının maruz kaldığı zulmü anlatan canlı bir semboldür. Farklı isimler ve yaşamlar taşıyan bu kadınlar, Nuzugum'un tarihsel mücadelesinin modern zamandaki güçlü yansımalarıdır. Onlar yalnızca fiziksel baskılara karşı değil, kimliklerini ve varlıklarını yok etmeye çalışan sistemlere karşı da kararlılıkla direnmektedirler. Nuzugum'un hikâyesi, günümüzün acı gerçeği ve geleceğin umudu olarak yaşamaya devam etmekte, Uygur kadınları kendi Nuzugumlarını oluşturarak onun mirasını canlı tutmakta ve güçlendirmektedirler.

3. Direnişin Asıl Nedeni: Çin'in Baskıcı Politikaları ve Uygur Türkleri Üzerindeki Etkileri

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, Şincan Uygur Özerk Bölgesinde yaşayan Uygurlar için kültürel ve toplumsal düzeyde derin değişimler başlamıştır. Çin hükümeti, Uygurların kimliklerini korumasını engellemek ve asimilasyon sürecini hızlandırmak amacıyla bir dizi baskıcı politika benimsemiştir. Bu politikaların temel amacı, Uygurların kültürel, dinî ve dilsel kimliklerini silerek onları homojen bir toplumsal yapıya entegre etmektir (Roberts, 2020: 112).

Çin yönetimi, Şincan'daki demografik yapıyı değiştirme stratejisini öncelikli olarak hayata geçirmiştir. Han Çinlilerinin kitlesel göçünü teşvik eden bu politika, Uygurların bölgedeki siyasi ve kültürel etkisini azaltmayı amaçlıyordu. 1950'lerden itibaren Şincan Üretim ve İnşaat Kolordusu (Bingtuan) aracılığıyla bölgeye büyük ölçekli Han Çinli göçü teşvik edilmiştir (Bachman, 2004: 67). Devlet destekli istihdam projeleri ve ekonomik kalkınma politikaları, çoğunlukla Han Çinlilerine avantaj sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Böylece Uygurların ekonomik fırsatlara erişimi önemli ölçüde kısıtlandı, bu da toplumsal eşitsizliği derinleştirmiştir (Cliff, 2016: 89).

Kültürel asimilasyon politikaları da Uygurların kimliğini hedef alan bir diğer önemli boyuttur. Çin hükümeti, eğitim sisteminde Çinceyi zorunlu hâle getirerek Uygur Türkçesinin eğitimdeki yerini giderek azaltmıştır. 2002 yılında "çift dilli eğitim" politikası uygulanmaya başlanmış ve Uygurca okullardaki kullanımı hızla azalmıştır. 2017 itibarıyla Uygurca eğitim veren okullar neredeyse tamamen kaldırılmıştır (Dwyer, 2005: 134; Byler, 2018: 77). Uygurca derslerin kaldırılması, kamusal alanlarda Çince bilmeyenler için fırsatların kısıtlanması ve Uygurların çocuklarına ana dillerinde eğitim verme hakkının engellenmesi, kültürel mirasın aktarımını zorlaştırmıştır (Roberts, 2020: 125).

Buna ek olarak Çin hükümeti Uygurların dinî özgürlüklerini de büyük ölçüde kısıtlamıştır. Müslüman kimliğinin Uygur toplumu için taşıdığı önem göz önüne alındığında, bu kısıtlamalar yalnızca bireysel ibadet özgürlüğünü değil, toplumsal kimliği de hedef almaktadır (Thum, 2014:97). 2014'ten itibaren yürürlüğe giren "İslam'ın Çinileştirilmesi" politikası çerçevesinde, camilerin mimari yapıları değiştirilmiş, minareler yıkılmış ve dinî semboller kaldırılmıştır (Zenz, 2019: 154). Camilerin kapatılması, dinî ibadetlerin yasaklanması ve dinî eğitimin ortadan kaldırılması, Uygurların dinî kimliğini yaşatma çabalarına ciddi darbeler vurmuştur (Cohen, 2008: 183). Ramazan ayında oruç tutmanın kısıtlanması, camilerdeki devlet denetimlerinin artırılması ve dinî kutlamaların

yasaklanması gibi uygulamalar, Uygurların kolektif hafızasını silmeyi amaçlayan sistematik bir baskı politikası olarak değerlendirilmektedir (Roberts, 2020: 132).

Uygur toplumuna özgü geleneksel bir sosyal organizasyon olan *māshrāp*, genç erkeklerin bir araya gelerek müzik performansları sergilediği ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği etkinlikler olarak bilinmektedir. Ancak 1994'ten itibaren Yining şehri ve çevresinde Uygurlar, *māshrāp* toplantılarını daha geleneksel bir biçimde yeniden canlandırmaya başlamışlardır. Bu organizasyonlar, İslam'dan esinlenen katı davranış kuralları çerçevesinde şekillenerek özellikle Uygur gençliğini tehdit eden alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi sosyal sorunlarla mücadele etmeyi amaçlamaktadır (Millward, 2004: 198).

Bu gruplar zamanla daha organize hâle gelmiş ve farklı *māshrāp* şubelerini temsil eden futbol takımları arasında turnuvalar düzenlenmiştir. Ancak Çinli yetkililer, bu hareketin giderek genişlemesini tehdit olarak görerek *māshrāp* liderlerini gözaltına almış ve 1995 yılında planlanan bir futbol turnuvasını iptal etmiştir. Yetkililer, turnuvanın engellenmesi için şehir genelindeki futbol sahalarındaki kalelere el koymuştur (Millward, 2004: 204).

1996 yılında Çin yönetimi, Strike Hard kampanyasını başlatarak bölgedeki dinî ve kültürel faaliyetlere yönelik baskıyı artırmıştır. Bu kampanya kapsamında *māshrāp* toplantıları üzerindeki devlet baskısı artmış ve bu organizasyonlar yeraltına çekilmek zorunda kalmıştır. Kampanya aynı zamanda Yining bölgesinde özel Kur'an eğitimi de dâhil olmak üzere birçok "yasa dışı dinî faaliyet" olarak değerlendirilen etkinliğe karşı sert önlemler alınmasına yol açmıştır (Millward, 2004: 209).

1997 yılının başlarında, Ramazan ayı sırasında polis, iki Uygur din öğrencisini tutuklamıştır. Bu olay, halk arasında tepkiye yol açarak düzinelerce kişinin gözaltına alınmasına neden olmuştur (Bovingdon, 2010: 78). Ertesi gün yüzlerce kişi, tutuklananların serbest bırakılması talebiyle protesto düzenlemiştir. Ancak göstericilerin büyük bir kısmı polis tarafından gözaltına alınmıştır. Protestolar sonraki günlerde de devam etmiş ve giderek şiddet olaylarına dönüşmüştür. Çin güvenlik güçleri, göstericilere ve çevredeki insanlara karşı köpekler, göz yaşartıcı gaz, yangın hortumları, coplar ve gerçek mermiler kullanmıştır. Bunun üzerine isyancılar araçları ateşe vermiş, polise ve Han Çinlilere saldırılar düzenlemiştir (Bachman, 2004: 84). Protestocuların taşıdığı pankartlar ve attıkları sloganlar arasında Uygurların eşitlik ve bağımsızlık taleplerinin yanı sıra dinî özgürlüklere yönelik çağrılar da yer almıştır (Roberts, 2020: 140).

Olayların ardından Çin hükümeti, Yining şehrini iki hafta boyunca sıkı denetim altına almış ve özellikle İslam ile ilişkilendirilen binlerce kişiyi tutuklamıştır. Yining olayları, Çin hükümetinin Uygur kimliğine yönelik baskıcı politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilmekte olup bölgedeki devlet müdahalelerinin arttığı bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Millward, 2004: 212). Aynı zamanda bu olaylar, diasporadaki Uygurların uluslararası kamuoyunda farkındalık yaratma çabalarına da ivme kazandırmıştır (Cliff, 2016: 92).

Sonuç

Bu çalışma, Uygur halk anlatılarında yer alan kadın kahraman figürlerinin kültürel direniş ve kimlik inşa süreçlerinde oynadıkları rolü edebî, tarihsel ve toplumsal bağlamlar içinde incelemiştir. İncelenen anlatılar, bu figürlerin yalnızca edebî birer karakter değil aynı zamanda toplumsal hafızanın, kolektif direniş kültürünün ve kimlik sürekliliğinin taşıyıcıları olduğunu göstermiştir. Kadın kahramanlar, bireysel cesaret ve fedakârlıklarıyla toplumun bütününe etkileyen tarihsel kırılma anlarında ortaya çıkmakta ve kültürel sürekliliğin sembolleri hâline gelmektedir.

Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular, bu kadın figürlerinin özellikle direniş, kimlik koruma, liderlik ve toplumsal dayanışma gibi temalar etrafında yoğunlaştığını ortaya

koymuştur. Nuzugum gibi figürlerin farklı tarihsel bağlamlarda yeniden yorumlanarak toplumsal belleğin yeniden inşasında somut bir işlev kazandığı görülmüştür. Bu figürlerin günümüzde de özellikle Uygur kadınlarının kimliklerini güçlendirmelerinde, direnişlerine meşruiyet kazandırmalarında ve kolektif aidiyet duygusunu sürdürmelerinde önemli bir kaynak olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla geçmiş ile bugün arasındaki direniş hattı, bu anlatıların sunduğu sembolik zeminle desteklenmektedir. Ayrıca anlatıların tarihsel süreç içinde geçirdiği dönüşüm ve bu dönüşümün toplumsal koşullarla kurduğu ilişki de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kültürel anlatıların yalnızca tarihsel hafızayı yansıtmakla kalmadığı aynı zamanda baskı dönemlerinde moral kaynağı, direnişin kültürel taşıyıcısı ve toplumsal mobilizasyonu besleyen birer yapı olarak işlev gördüğü ortaya konmuştur. Kadın kahramanlık anlatılarının bu yönü, onların çağdaş mücadeleler içerisinde yeniden anlamlandırılmasına zemin hazırlamaktadır.

Dijital çağın sunduğu olanaklar, bu anlatıların daha geniş kitlelere ulaştırılmasını ve yeni bağlamlarda yeniden üretilmesini mümkün kılmaktadır. Uygur kadınlarının tarihsel anlatılarla kurduğu ilişki, dijital platformlar aracılığıyla yalnızca bir geçmişe bağlılık değil aynı zamanda bugünün direniş biçimlerine dair bir yeniden üretim alanı hâline dönüşmektedir. Bu durum, kültürel mirasın hem korunması hem de çağdaş toplumsal dönüşümlerle bütünleşmesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak bu çalışma, kadın kahramanlık anlatılarının Uygur toplumunun kültürel dokusunda taşıdığı anlamı analiz ederek kadınların tarihsel ve güncel direnişlerdeki rollerine ilişkin çok katmanlı bir perspektif sunmuştur. Elde edilen bulgular, kadın figürlerinin toplumsal hafıza, direniş ve kimlik oluşumu açısından üstlendikleri işlevi açığa çıkarmıştır. Bu bağlamda çalışma, hem edebî anlatıların sosyokültürel işlevine ışık tutmakta hem de kadınların tarihsel mücadelelerdeki etkin rollerine dair literatüre katkı sağlamaktadır. Gelecek araştırmalar için önerilen yönelimler, bu figürlerin çağdaş direniş biçimlerinde nasıl yeniden üretildiğini daha kapsamlı şekilde ele alma potansiyeli taşımaktadır. Kadınların direniş ve kimlik mücadelesindeki konumlarını anlamak, yalnızca geçmişi değerlendirmek değil aynı zamanda güncel toplumsal mücadelelerin kültürel temellerini daha derinlikli kavramak adına da önemli bir adım olacaktır.

Kaynakça

- Abramson, Kara (2012). "Gender, Uyghur Identity, and The Story of Nuzugum". *The Journal of Asian Studies*, 71(4): 1069-1091.
- Anderson, Benedict (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Londra: Verso Press.
- Bachman, David (2004). "Making Xinjiang Safe For the Han". Seattle: Washington University Press.
- Bovingdon, Gardner (2010). *The Uyghurs: Strangers in Their Own Land*. New York: Columbia University Press.
- Brophy, David (2016). *Uyghur Nation: Reform and Revolution on the Russia-China Frontier*. Harvard University Press.
- Byler, Darren (2021). *In the Camps: China's High-Tech Penal Colony*. New York: Columbia Global Reports Press.
- Byler, Darren (2022). *Terror Capitalism: Uyghur Dispossession and Masculinity in a Chinese City*. Duke University Press.
- Castells, Manuel (1997). *The Power of Identity*. Blackwell Press.

- Cliff, Roger (2016). *China's Economic Policies in the Uyghur Region*. Asia-Pacific Economic Review Press.
- Cohen, Paul (2008). *Speaking to History: The Story of King Goujian in Twentieth-Century China*. Berkeley: California University Press.
- Cohen, Robin (2008). *Global Diasporas: An Introduction*. Londra: Ucl Press.
- Derdiçok, Nükte Sevim (2019). "Kahramanın Değişimi ve Dönüşümü: Seyit Noçi, Abdurrahman Han ve Nazugum Örnekleri". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (13): 130-145.
- Dwyer, Arienne (2005). *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*. East-West Center Press.
- Finley, Joanne Smith (2013). *The Art of Symbolic Resistance: Uyghur Identities and Uyghur-Han Relations in Contemporary Xinjiang*. Brill Press.
- Gillespie, Marie (2011). *Diasporas and Media: Figurations of the Global and the Local*. Routledge Press.
- Gladney, Dru Curtis (1999). *The Making of a Muslim Minority in China: Cultural Survival and Ethnic Identity Among the Uyghurs.*, 98 (629), 268-272.
- Glucksmann, R. and Reyhan, Dilnur (2020). *Lettre Ouverte à Emmanuel Macron sur le sort des Ouïghours*. Libération.
- Hall, Stuart (1996). *Questions of Cultural Identity*. SAGE Press.
- Jenkins, Richard (2008). *Social Identity*. Routledge Press.
- Kamberi, Dolkun (2020). *Uyghurs and Uyghur Identity*. The Uyghur Academy Press.
- Millward, James (2004). *Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment*. Washington D.C.: East-West Center Press.
- Palmer, Susan etc. (2021). "Uyghur Women Activists in the Diaspora: Restorying a Genocide". Bloomsbury Academic Press.
- Reyhan, Dilnur (2020). *Le Nationalisme Ouïghour et la Construction Identitaire en Exil: Une Étude du Rôle des Technologies de l'information et de la Communication*. Unpublished Doctoral Thesis. Sorbonne Nouvelle University.
- Roberts, Sean (2020). *The War on the Uyghurs: China's Internal Campaign Against a Muslim Minority*. Princeton Üniversitesi Press.
- Safran, William (1991). "Diaspora in Modern Societies: Myths of Homeland Return". *Diaspora*, 1(1): 83-99.
- Smith, Anthony David (1991). *National Identity*. Nevada University Press.
- Smith, Anthony David (2009). *Ethno-Symbolism and Nationalism: A Cultural Approach*. Routledge Press.
- Solmaz, Erhan (2021). "Uygur Destan Dünyasının Kadın Kahramanları". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(3), 116-131.
- Thum, Rian (2014). *The Sacred Routes of Uyghur History*. Harvard University Press.
- Wendt, Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.

Yaldız, Fırat (2013). "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 289-318.

Yunusoğlu, Mağfiret Kemal (2013). Molla Bilal Nazim ve Uniñ Dastanlari Heqqide. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (1): 145-151.

Zenz, Adrian (2018). "Thoroughly Reforming Them Toward a Healthy Heart Attitude: China's Political Re-education Campaign in Xinjiang". *Central Asian Survey Dergisi*, 38(1), 102-128.

Zenz, Adrian (2019). "China's Re-education Camps for Muslims: Examining Their Origins and Impact". *Central Asian Survey Dergisi*, 38(1), 102-128.

İnternet Kaynakları:

URL-1: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/23-ulkeden-cine-uygur-turkleri-cagrisi-/1630244> (Erişim: 13.05.2025).

URL-2: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/07/china-must-investigate-156-deaths-during-protests-urumqi-20090707/> (Erişim: 28.05.2025).

URL-3: <https://genevasummit.org/speaker/rahima-mahmut/> (Erişim: 01.06.2025).

URL-4: <https://genevasummit.org/speech/exposing-chinas-lies/> (Erişim: 01.06.2025).

URL-5: <https://www.hrw.org/report/2009/10/20/we-are-afraid-even-look-them/enforced-disappearances-wake-xinjiangs-protests> (Erişim: 28.05.2025).

URL-6: <https://www.islam21c.com/campaigns/tale-of-a-uyghur-mum-who-fled-chinese-persecution-in-east-turkestan/> (Erişim: 18.02.2025).

URL-7: <https://www.islamvehayat.com/m/haber.php?id=2761> (Erişim: 25.02.2025).

URL-8: <https://oslofreedomforum.com/speaker/gulchera-hoja/> (Erişim: 28.05.2025).

URL-9: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/roosevelt-award-04122024163917.html> (Erişim: 28.05.2025).

URL-10: <https://arsiv.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/abd-disisleri-bakani-pompeo-uygur-toplumu-mensuplariyla-bir-araya-geldi-613123> (Erişim: 28.05.2025).

URL-11: <https://uyghurtimes.com/who-is-zumretay-arkin-the-uyghur-woman-activist-who-received-the-roosevelt-freedom-of-worship-award/> (Erişim: 01.06.2025).

URL-12: <https://www.uyghurcongress.org/en/the-families-left-behind-rfas-uyghur-reporters-tell-the-stories-of-their-family-members-detentions/> (Erişim: 31.05.2025).

URL-13: <https://campaignforuyghurs.org/campaign-for-uyghurs-at-geneva-summit/> (Erişim: 31.05.2025).

URL-14: <https://globalengage.org/fellows/zubayra-shamseden/> (Erişim: 01.06.2025).

URL-15: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48829282> (Erişim: 01.06.2025).

URL-16: <https://oslofreedomforum.com/speakers/gulchehra-hoja> (Erişim: 01.06.2025).

URL-17: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/smear-04132021191322.html> (Erişim: 01.06.2025).

URL-18: <https://www.uyghur-institute.org/fr/recherche/publications-recherche/regard-sur-les-ouighour-e-s/revue-fr/> (Erişim: 01.06.2025).